

Çatışma Çözümü Bağlamında Orta Doğu Devletleri: Filistin- İsrail Savaşı Örneği

Nur ÇETİN
Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi
nur.cetin@ahievran.edu.tr
ORCID ID: 0000-0002-5377-7310

Sultan ASLAN ÖZCAN
Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi
sultan.aslanozcan@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-1280-0393

Araştırma Makalesi	DOI: 10.31592/aeusbed.1602165
Geliş Tarihi: 15.12.2024	Revize Tarihi: 30.01.2025
	Kabul Tarihi: 26.02.2025

Atıf Bilgisi

Çetin, N. ve Aslan Özcan, S. (2025). Çatışma çözümü bağlamında Orta Doğu devletleri: Filistin- İsrail savaşı örneği. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(Özel Sayı), 517-536.

ÖZ

Bugünkü Filistin toprakları Birinci Dünya Savaşı'na kadar Osmanlı Devleti'nin toprakları idi, ancak savaş esnasında Osmanlı Devleti topraklarının bir kısmını kaybetmiştir. İngilizler bu durumu fırsata çevirerek 1917 yılında önce Gazze'yi, daha sonra Kudüs'ü işgal etmiştir. 1917-1948 yılları arasında Filistin da dâhil olmak üzere Orta Doğu toprakları İngiliz ve Fransız manda yönetimi altına girmiştir. Manda yönetimi döneminde İngilizlerin desteği ile Yahudiler Filistin topraklarına hızla yayılarak yerleşmiştir. Bu yayılcı politika Soğuk Savaş dönemine denk gelmektedir ve Filistin topraklarında olduğu gibi dünyanın çeşitli bölgelerinde çıkar çatışmaları ve etnik çatışmalar yaşanmıştır. Çatışmaların çözümü için tarafsız devletler arabuluculuk yöntemlerine başvurmaktadır. Günümüzdeki İsrail'in sorununa Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Başkanı Donald Trump arabuluculuk yapmaktadır. İsrail, Orta Doğu'da yalnız kalmamak için ABD'nin desteğini de alarak Orta Doğu devletleriyle ikili ilişkilerini geliştirmeyi ve yakınlaşmayı hedeflemektedir. Bu hedefine "İbrahim Anlaşması" ile ulaşmaya çalışmaktadır. Bu makalenin amacı 2023 yılında başlamış olan Filistin – İsrail savaşına odaklanarak Bölgesel Güvenlik Kompleksi Teorisi bağlamında savaşın kök sorunlarını ele almaktır. Çatışma Çözümü Teorisi bağlamında ise Orta Doğu devletlerinin zafiyetleri analiz edilecektir ve bu zafiyetlerin çatışma çözümüne olan etkileri incelenecektir. MAXQDA programı ile savaşın başlangıcında Orta Doğu devletlerinin yapmış olduğu açıklamalar analiz edilecektir.

Anahtar Kelimeler: MAXQDA, Çatışma Çözümü Teorisi, Bölgesel Güvenlik Kompleksi Teorisi, arabuluculuk, Orta Doğu.

Middle Eastern States in the Context of Conflict Resolution Theory: The Case of the Palestinian – Israeli War

ABSTRACT

Today's Palestinian territories were part of the Ottoman Empire until the First World War. However, during the war, the Ottoman Empire lost some of its territories, and the British took advantage of this situation by occupying Gaza in 1917, followed by Jerusalem. Between 1917 and 1948, the Middle Eastern territories, including the Palestinian territories, came under British and French mandate. During the mandate period, Jews rapidly settled in the Palestinian territories with the support of the British. This expansionist policy coincided with the Cold War era, during which various interests and ethnic conflicts emerged in different parts of the world, including in the Palestinian territories. Neutral states applied mediation methods to resolve the conflicts. Currently, U.S. President Donald Trump is mediating the issues concerning Israel. Israel, in order not to be isolated in the Middle East, aims to develop bilateral relations and rapprochement with Middle Eastern countries, with the support of the United States. Israel is trying to achieve this goal through the "Abraham Accords." The purpose of this article is to focus on the Palestinian-Israeli war that started in 2023, addressing the root issues of the war within the context of the Regional Security Complex Theory. Additionally, it will analyze the vulnerabilities of Middle Eastern states within the context of Conflict Resolution Theory and examine the impacts of these vulnerabilities on conflict resolution. The statements made by Middle Eastern states at the beginning of the war will be analyzed using the MAXQDA program.

Keywords: MAXQDA, Conflict Resolution Theory, Regional Security Complex Theory, mediation, Middle East.

Giriş

Uluslararası sistemde devamlı olarak savaş ve çatışmalar yaşanmaktadır. Bu tür olayların durdurulması ve barışın tesisi için ise arabuluculuk yöntemine başvurulmaktadır. Arabuluculuk kavramının tanımı ise, çatışan iki devlet arasında üçüncü tarafsız bir devlet tarafından barışçıl yöntemlerle çözüme ulaşmasıdır (Bercovitch ve Rubin, 1992). ABD Başkanı Donald Trump ülke yönetimine ilk gelişiyle Körfez ülkeleri ile İsrail arasında arabuluculuk yapmıştır. Körfez ülkeleriyle yüzyılın anlaşmasını uygulayabilmek için İsrail ve Arap devletlerinin yakınlaşması gerekmektedir. Bu yakınlaşma ABD'nin arabulucuğuyla devletler arasında barış anlaşmalarının imzalanmasıyla sağlanmıştır. Buna çözüm olarak barış anlaşması metni düzenlenmiştir ve anlaşmanın ismi özellikle "İbrahim Anlaşmaları (Abraham Accords)" olarak seçilmiştir (Baven, 2020). Her üç semavi dinde Hazreti İbrahim ve iki oğlunun önemli bir yeri vardır. Müslümanlara göre büyük oğul Hazreti İsmail, Hristiyan ve Yahudilere göre küçük oğul Hazreti İshak ön plandadır. Böylelikle üç semavi dinin aynı köke sahip olduklarından dolayı aralarında anlaşmalarının daha kolay olması hedeflenmektedir (Baysan, 2020). Farklı dine ve köke sahip olmak Soğuk Savaş sonrası uluslararası sistemde etnik, mezhepsel savaşları ön plana çıkarmıştır ve çeşitli bölgelerde iç savaşa neden olmuştur (Fearon, 2017). Bunun sebebi ise Bölgesel Güvenlik Kompleksi Kuramında açıklandığı gibi coğrafi yakınlık, iç dinamiklerin benzerliği, aynı bölgede yaşayan fakat farklı devlet oluşumlarına güvenlik sorunları nedeniyle devletler arasında savaşlar meydana getirmektedir ve genellikle savaşlar taraflar arasında çözülmemiş sorunlar nedeniyle çıkmaktadır. Nitekim 7 Ekim 2023'de Filistin – İsrail savaşı başlamıştır ve büyük can kayıplarına yol açmıştır. Taraflar arasında uzlaşma gerçekleşmemiştir, ancak uzlaşma sağlanabilmesi için Orta Doğu devletlerinin uzlaşmaya dâhil olması gerekmektedir. Trump'ın amacı Orta Doğu'da barış ve istikrarı sağlamaktır, ayrıca bu bölgede yıllardır süren çatışmaları durdurmak ve yeni dönemi başlatmaktır. Orta Doğu'da İran etkilidir ve Arap ülkeleri için tehdit oluşturmaktadır. Böylece dengeyi koruyabilmek için iş birlikleri teşvik edilmektedir. ABD'nin Arap devletlerinin İsrail ile iş birliğini önem vermesinin arkasında kendisinin stratejik çıkarları vardır. Çıkarlarını anlaşmalar ile güçlendirmektedir ve böylelikle bölgedeki müttefikleri ile iş birliğini, ekonomik ve ticari alanlarda fırsata çevirmiştir (Baven, 2020). İş birliği alanları ise toplumun bütün alanlarını kapsamaktadır. Bu nedenle Arap ülkelerinin ekonomik ve siyasi zafiyetleri gündeme gelmiştir. 13 Ağustos 2020 tarihinde İsrail ile anlaşmayı imzalayan Birleşik Arap Emirlikleri ile 15 Eylül 2020 tarihinde imzalayan Bahreyn'e Arap devletleri tepki göstermemiştir (Baysan, 2020). 1979 yılında İsrail-Mısır, 1994 yılında İsrail-Ürdün barış anlaşması imzalamıştır ancak o dönemde Körfez ülkeleri bu iş birliğine karşı çıkmıştır. Suudi Arabistan kurucu kralı gibi, Kuveyt ve Katar da Filistin'e uygulanan politikalar ve Filistin halkının haklarını savunmaktadır. Ülkelerin kurucu krallarının ölümünün ardından ve yeni nesillerin yönetime geçmesiyle anlaşmalar değer kazanmaya başlamıştır ve yeni anlaşmalar imzalanmıştır. Bu çalışmanın amacı Filistin – İsrail savaşında Orta Doğu devletlerinin uyguladığı çözüm yöntemleri, İsrail'e olan zafiyetleri nedeniyle yeterli olmadığını ve bundan dolayı çözüme kavuşamadığını analiz etmektir. Savaşı durdurabilmek için Orta Doğu devletlerinin daha fazla katkı sunması gerekmektedir. Çalışmanın ilk bölümü kavramsal çerçeveyi ele almaktadır. Bölgesel Güvenlik Kompleksi Teorisi ile savaşın kök sorunlarını ve Orta Doğu devletlerinin zafiyetlerinin analizi ise çatışma çözümü teorisi ile ele alınacaktır. İkinci bölümde Filistin ve İsrail arasındaki çatışmanın temel nedenleri açıklanacaktır. Üçüncü bölümde ise savaşın başlamasıyla birlikte Orta Doğu devletlerinin medyadaki açıklamaları MAXQDA programı ile belirlenen kodlara göre analiz edilecektir ve analiz edilen veriler kodlarla ilişkilendirilecektir.

Bu çalışma Filistin – İsrail savaşının başlaması sonrasında Orta Doğu devletlerinin kısa sürede müdahale etme imkânının olduğunu varsayarak aşağıdaki sorulara cevap arayacaktır:

1. Orta Doğu devletleri İsrail ile olan ilişkilerinin zarar görmemesi için savaşa müdahale etmediler mi?
2. Orta Doğu devletlerinin İsrail'e olan zafiyetleri Filistin halkına uygulanan katliamdan önemli olması nedeniyle yaptırım uygulamadılar mı?

Yöntem

Araştırma Modeli/Deseni

Filistin-İsrail arasındaki çatışmalar ve savaşın başlamasındaki temel sorunları ele alan bu çalışma, nitel araştırma ilkelerine uygun bir şekilde hazırlanmıştır. Nitel araştırma yönteminin esas alınması ile birlikte Filistin-İsrail arasındaki temel sorunlarının Bölgesel Güvenlik Kompleksi Kuramı ile ortaya konulması amacıyla tarama modeli benimsenmiştir. Çalışmada ikincil kaynaklar analiz edilmiştir ve başlıklar birbirlerini tamamlamaktadır. Son başlıkta savaşın ilk 24 saatinde Orta Doğu devletlerinin basında yayımlanan resmî açıklamaları yer almaktadır. Filistin-İsrail savaşının devam etmesinde Orta Doğu devletlerinin ve İsrail arasındaki etkileşimlerin önemi Çatışma Çözümü Kuramı ile ele alınmıştır.

Çalışma Grubu/Evren ve Örneklem

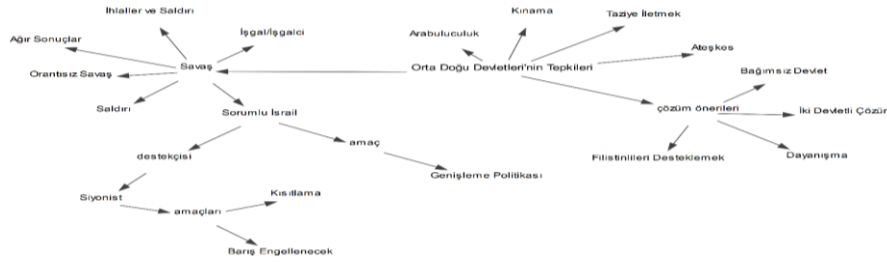
Çalışma, Filistin-İsrail arasındaki temel sorunları ve Orta Doğu devletlerinin İsrail'e olan zafiyetlerini içeren bir araştırma çevresi oluşturulmuştur. 1907-2024 yılları arasındaki dönem karşılaştırmalı tarih olarak incelenmiştir. Ayrıca gerçekleşen olaylar ve ortaya çıkan etkileşimler dikkate alınmıştır.

Veri Toplama Araçları

Çalışmadaki veriler, devletlerin resmî kurum sitelerinden temin edilmiştir. İngilizce, Almanca ve Türkçe olarak üç farklı dilde yazılan kaynaklar incelenmiştir.

Verilerin Toplanması ve Analizi

7 Ekim 2023 tarihinde başlayan Filistin-İsrail savaşı ardından Orta Doğu devletlerinin ilk 24 saat içerisinde yapılan resmî açıklamaları veri olarak dosyalanmıştır. MAXQDA 24 nitel analiz programı ile resmî açıklamalar analiz edilmiştir. İçerik analizi yöntemi kullanılarak veriler incelenmiştir ve resmî açıklamalar kodlanmıştır. Kodlama sonucu ana temaları belirleyen bir harita ve tablo oluşturulmuştur.

Şekil 1. MAXQDA24 ile Oluşturulmuş Kod Haritası

Kod haritası Şekil 1'de gösterilmiştir. Kod haritasına göre öncelikle savaşın getirdiği olumsuzluklar ele alınmaktadır. Savaşın sorumlusu İsrail'dir, çünkü savaş hâlâ devam etmekte ve İsrail genişleme politikasını uygulamaktadır. Orta Doğu devletlerinin savaşa tepkileri ve çözüm önerileri de haritada yer almaktadır.

Kod Sistemi	BAE	Bahreyn	İran	Katar	Kuveyt	Lübnan	Mısır	Suslu Arabistan	Umman	Ürdün	Yemen	TOPLAM
Arabuluculuk												1
Ateşkes												4
Kinama												3
Ağır Sonuçlar												1
Orantısız Savaş												2
Saldırı												3
Sorumlu İsrail												2
Genişleme Politikası												1
Siyonist												1
Barış Engellenecek												3
Kısıtlama												1
İhtilaller ve Saldırı												1
İşgal/İşgalci												4
Tazyie İletmek												1
Bağımsız Devlet												1
Dayanışma												1
Filibitlileri Desteklemek												6
İki Devletli Çözüm												2
TOPLAM	3	3	2	2	9	1	5	5	3	0	5	38

Tablo 1. Açıklamalara İlişkin Kod Matrisi

Tablo 1’de bulunan daireler konuların önemini göstermektedir. Dairenin büyüklüğü açıklama yapan devlet için önemini göstermektedir.

Araştırma Etiği

Çalışma etik kurul kararı gerektirmeyen bir çalışmadır. Veri toplama yöntemleri kaynak taraması olması sebebiyle etik kurul izni gerektirmemektedir.

Kavramsal Çerçeve ve Tanımı

Çatışma Çözümü Teorisi

İki veya daha fazla devletler arasındaki çatışmaları zamanında müdahale ederek ve analizlerin düzgün yöntemlerle yapılarak şiddete dönüşmeden çatışmaları çözüme kavuşturulmasıdır (Özderem, 2013). Çatışma çözümünde tarafların arasında kalıcı ilişkilerin kurulması için “sosyal, ekonomik, politik ve psikolojik faktörlerin” sebepleri araştırılarak çözümlenmelidir (Miller ve King, 2005). Taraflar arasında kalıcı sonuç elde etmek için taraflar arasında iş birliğinin artırılması, rekabet etmeme gibi çeşitli çözüm yolları uygulanabilirken arabuluculuk yapan tarafın güç dengesine göre yaptırım veya ödüllendirici uygulamalar da uygulanabilir. Bu durumu P. Wallensteen (2007) şu şekilde tanımlar: “Çatışan tarafların temel anlaşmazlıklarının çözüme kavuşturulduğu ve taraflar arasındaki tüm saldırıların sona erdiği bir süreç”tir. Böylelikle iki taraf arasında çatışmanın sona ermesi için her iki tarafın da ilk adımı atıp ve ortak çabaları gerekmektedir (Fisas, 2011). Diplomasi, uluslararası ilişkilerde diplomatik söylemlerle çözümler bulmaktadır (Dağcı ve Çaman, 2012). Sağlıklı bir çözüme ulaşılabilmesi için taraflar arasında doğrudan görüşmeler gerçekleşmesi ve tarafların birbirlerine taleplerini iletmeleri gerekmektedir (Özderem, 2019). Çatışma çözümünde arabuluculuk yapacak taraf önemlidir. Çözüm için iki yöntem kullanılmaktadır: zorlayıcı ve zorlayıcı olmayan. Zorlayıcı olmayan yöntemler, tarafların çıkar amaçlarını çözmektir. Bu çözüm “müzakere ve arabuluculuk” olarak tanımlanmaktadır. Zorlayıcı yöntemde ise taraflar arasında anlaşmazlıkların devam etmesi ve bir sonuca ulaşamamasıdır. Çözüm olarak taraflara “siyasi, ekonomik ve/veya askerî baskı/teşvik” uygulanmaktadır (Kriesberg, 2008). Arabuluculuk yalnızca devletler tarafından yürütülmektedir; bireyler, kuruluşlar veya örgütler de bu görevi üstlenebilmektedir (Knoop, 2014). Ancak bu görevi alacak taraf çatışan taraflarla aynı etnik kökene sahip veya menfaati olmayanlar yani nötr olanlardır. Bu durumda arabuluculuk yapan taraf kendi güvenliğini ve ekonomik çıkarını da korumayı hedeflemektedir (Fisher, 2016).

Bölgesel Güvenlik Kompleksi Teorisi

İlk Bölgesel Güvenlik Kompleksi Teorisi, Kopenhag Ekolü teorisyeni olan Barry Buzan’ın “People, State and Fear” isimli kitabında yer almıştır (Buzan, 1983). Bu teoriye göre Soğuk Savaş sonrasında farklı bölgelerde ülkeler arasında tehdit ve güvensizlik oluşmaktadır (Birdişi ve Gören, 2017). Teoriye göre kompleksin oluşması için dört faktör bulunmaktadır: Birinci faktör, ülkelerin konumlarının birbirlerine yakın olması veya sınır komşusu olmalarıdır. İkinci faktör, devletlerin bağlantılı güvenlikleri olmasıdır. Üçüncü faktör, ülkeler arasında çıkar ve güç ilişkileri gibi rekabetin bulunmasıdır. Sonuncu faktör ise, ülkeler arasında sınır komşuluğu, savunma veya korku içeren ilişkilerin olmasıdır (Şibelikova, 2007). Teoriye göre diğer bir husus da, bölgede bulunun ülkelerin ortak tehdit algılaması gibi, iş birlikleri de önem taşımaktadır (Tüysüzoğlu, 2013).

Çatışma Çözümü Teorisinde Üçüncü Tarafların Zafiyetleri

Bir çatışmanın veya savaşın devam etmesi veya sonlandırılması üçüncü tarafların tutumlarına bağlıdır. Üçüncü tarafların açıktan veya örtülü destek vermesi çıkarları ve beklentilerine bağlıdır (Reychler ve Langer, 2006). Üçüncü tarafların tutumu kendi menfaatlerine ve güçlerine bağlıdır, nedeni ise devletler kendi çıkarları etkilenirse veya o bölgedeki güçlü devletin çatışma sürecinde zayıflaması devleti kötü etkileyeceğinden barışı da engelleyebilir (Stedman, 1997). Bu durumdan kaçınabilmek için barışı etkileyecek tarafların bu süreçte uzak durması gerekmektedir (Reychler ve Langer, 2006).

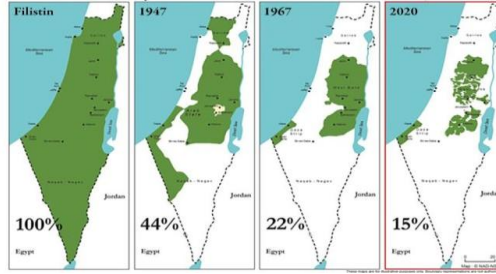
Filistin - İsrail Savaşı: Kök Sorunları

İsrail, Filistin topraklarına farklı ülkelerden göç eden Yahudilerden oluşmaktadır. Halkı gelenekçi, seküler ve aşırı dindar olmak üzere üç gruba ayrılmaktadır (Yesevi, 2020). Gelenekçi “geleneklere bağlı kimse”dir yani kültürel, dinî değerlere önem veren ve geçmişten gelen düzeni korumaktadır (Türk Dil Kurumu, 2024). Seküler, dinin bireysel kalmasını ve devlet işlerine karışmamasını savunmaktadır (turkedebyat, 2024). Aşırı dindar insanlar ise dinî kuralları hayatlarının merkezine koymaktadır. Türk Dil Kurumuna göre dindar, “Din inancı güçlü, din kurallarına bağlı, dinin emirlerini yerine getiren (kimse)” olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2024). Farklı devletlerden göç alma, toplumsal yapının değişmesine neden olmuştur ve bu durum toplumlar arasında çatışmaya yol açma olasılığı taşımaktadır. Halk arasındaki çatışmalardan kurtulmak için devlet yönetimi halkını çevre devletlerden gelebilecek tehditlerle korkutarak, halk birlikte yaşamayı tercih ederek devlet bu durumu kendisi adına fırsata çevirmektedir. İsrail yönetimi kendi halkına, en büyük tehdit olarak Gazze ve Batı Şeria’da yaşayan Filistinlileri göstermektedir (Yesevi, 2020). Filistin’in 5,5 milyon, İsrail’in ise 9,3 milyon nüfusu vardır (Population, 2024). İsrail’in tarihinin, Orta Doğu devletleri ile İbrahim Anlaşması imzalamadan öncesi ve sonrası olmak üzere iki farklı dönemden oluştuğu bilinmektedir. İsrail’in barış öncesi imajı ülkeler tarafından farklı tanımlanmaktadır. İsrail, “soykırıma uğramış bir halkın kurduğu devlet”, “Orta Doğu’daki tek demokratik devlet” veya “Filistin topraklarını işgal eden devlet” olarak anılmaktadır, fakat Türkiye “terör devleti” olarak tanımlanmaktadır (Yesevi, 2020). Yahudilerin yıllarca sürgün edilmesi, Antisemitizm ve soykırım uygulanması, tehdit olarak görülmesi negatif bir imaj yaratmıştır. Bu imajdan kurtulmak için İsrail Devleti’ni kurmuş ve uluslararası toplumda kabul edilmek için uğraşmışlardır. Yahudilerin artan antisemitizm nedeniyle devlet olmaya ihtiyacı vardır. Yahudiler, dinî ve kültürel bağlar nedeniyle Filistin topraklarını kendilerine uygun görmektedir (Herzl, 1920). Böylelikle Birinci Dünya Savaşı öncesinde Filistin topraklarında Yahudiler tarafından tarım kolonileri kurulmuştur. Osmanlı Devleti’nden ayrılıp İngiltere’nin manda rejimine geçmesiyle birlikte 1915-1916 yılları arası göçün en yoğun yaşandığı dönem olarak bilinmektedir. Yahudilerin devlet kurması ise İkinci Dünya Savaşı sonrası Balfour Bildirisi’nin desteği ile gerçekleşmiştir. 1920 yılında Filistin topraklarında Yahudi nüfusu 16.500 kişi iken, 1934 yılında Yahudi nüfusu 900.000’e ulaşmıştır. Filistinlilerin Yahudiler ile baş etmesi mümkün değildi ve böylelikle Filistinliler kendi topraklarında ikinci sınıf vatandaş konumuna düşmüştür. Ayrıca Dünya Siyonist Teşkilatı’nın kurulması ile Filistin topraklarında Yahudilerin devlet kurmaları kolaylaşmıştır (Tokgöz, 2017). 1937 yılında İngiltere tarafından yayımlanan Peel-Rapora göre Filistin toprakları üç bölgeye bölünecektir: Filistinlilere ait topraklar, Yahudilere ait topraklar ve kutsal bölgeler. Bu rapora Filistinliler ve Arap devletleri karşı çıkmıştır. Siyonizm destekçilerinin bir kısmı da bu toprak ayırımına karşı çıkmıştır. Rapor, Filistin topraklarında ayaklanmalara ve çatışmalara sebep olmuştur. Filistin’deki “huzursuzluğu durdurmayı” düşünen Birleşmiş Milletler 1947 yılında Peel-Raporu’nu kabul etti. 1948 yılında İsrail Devleti’nin ilan edilmesi, Arap-İsrail Savaşları’nın başlamasına neden olmuştur (Peel Commission Report, 1937). Arap devletleri tarafından güçsüz olarak görülen İsrail, ABD’nin desteği ile kendini geliştirerek güçlü ordu ve istihbarat ağını kurmuştur ve savaşa hazır bir devlet hâline gelmiştir. Arap devletleri arasında “saldırgan ve kötücül düşman devlet” imajını taşımaktadır. İsrail’in bir diğer gücü ise istihbarat teşkilatı olan Mossad’dan gelmektedir. Yahudiler devlet kuracaklarının ilan ettikten hemen sonra, Mossad 1949 yılında kurulmuştur ve amacı dünya genelinde Yahudilerin güvenliği için istihbarat toplamaktadır ve gizli operasyonlar yürütmektedir (Yesevi, 2020). Mossad farklı ülkelerde ajanlarını bulundurmaktadır ve istihbarat üstünlüğü devlet olarak tanınmasına yol açmıştır. Mossad bir istihbarat örgütü olarak Körfez ülkeleri ile istihbarat alanında iş birliği yapmaktadır. Bunlardan en önemli iki ülke Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) ve Bahreyn’dir. BAE, İsrail’in casusluk üssüdür ve İsrail’in hackerleri burada görev yapmaktadır ve “İran, Katar, Hürmüz Boğazı, Güney Kıbrıs”ın istihbaratlarını toplamaktadır (Yesevi, 2020). Bahreyn’de İsrail’i desteklemek için ABD’nin 5. filosu ve askerî varlıkları bulunmaktadır. Ayrıca İran’dan gelebilecek tehditlere karşı önlem almaktadır (savunmasanayiidergilik, 2019). İran’dan gelebilecek tehditlere karşı önlem alan İsrail imaj değişikliğine gitmiştir. İsrail artık düşman değil, müttefik devlet olmuştur. Arap devletleriyle ortak düşmanlara sahip olmaları her iki tarafı daha da yakınlaştırmıştır. İsrail ile yakınlaşan ülkelerde Şii toplumu yoğunluktadır ve yönetimi Sünni olduğu için İran’ın Şii toplumlarını ayaklandırmasından kormaktadırlar. Körfez’de İsrail ile yakınlaşmalarının

sebeplerinden bir tanesi ise İran'ı en büyük tehdit olarak görmeleridir ve böylece İran'ı yalnızlaştırmaya çalışmalarıdır (Yesevi, 2020).

Filistin Topraklarında İngiltere'nin Yarattığı Sorun

Bugünkü Filistin toprakları İngiliz işgaline kadar Osmanlı Devleti'ne bağlı idi. İşgalden sonra İngilizler, Filistin topraklarına Yahudileri yerleştirmişlerdir. Yahudiler, kendilerini Nazilerden korumak için toprak istedi ancak Avrupa ülkeleri, Yahudileri kendilerinden uzak tutmak için onları Filistin topraklarına yerleştirdiler, böylece Filistin halkı mülteci durumuna düştü. 1948 yılından itibaren İsrail her gün Filistin toprakları üzerinde genişlemektedir ve bu süreçte İsrail, Filistin halkının bütün mal varlığına el koymakta ve Filistin halkını yerlerinden ederek kamplara yerleştirmektedir. Bu yönüyle Almanya'nın Yahudilere karşı işlediği suçun benzerini İsrail Filistin halkına yaşatmaktadır. Filistin'de manda yönetimi kaldırıldıktan sonra kurulacak devletin Filistin olacağı beklenirken, sadece İsrail devletinin kurulması şaşırtmıştı. İngiltere hem Filistinlilere hem de Yahudilere devlet kurmaları için ümit vermiştir. Balfour Deklarasyonu'nda ise Yahudilerin yalnızca bir parça toprak alabilecekleri vaat edilmiştir (Harita 1), ancak o parçanın ne kadar büyüklükte olduğu yazılmamaktadır.

Harita 1. Filistin Topraklarına Ait Harita (<https://i.ytimg.com/vi/MNRkyrShDwI/maxresdefault.jpg> adresinden 22.10.2024 tarihinde erişilmiştir.)

Ayrıca İngiltere, Yahudilerin yerleşmesi sonrasında bu bölgeyle ilgilenmemiştir ve Balfour Deklarasyonu'nda Filistin halkının çoğunlukta. Böylece, Avrupa'da yaşananlar Avrupa'da kalmayarak, Filistin topraklarına taşınmış oldu (Tonybee, 1967).

Orta Doğu Devletlerinin Kuruluş Tarihi ve İsrail ile İlişkileri

İran

Yahudiler ve İran arasındaki ilişkiler tüm tarihi süreç boyunca devam ettiği bilinmektedir. Örneğin, Pers İmparatorluğu döneminde MÖ 586'da Yahudiler Babil'e sürülmüştür ve kral tarafından kurtarılmıştır. Ancak Yahudilerin çeşitli devlet kademelerinde görev almasına izin verilirken, bir kısım Yahudiler ise İslam'a zorlanmıştır. Sonra kral Yahudilerin Kudüs'e dönmeleri için karar vermiştir.

1979 yılında yaşanan İran İslam Devrimi'nden sonra baskı altında kalanlar İran'dan göç etmişler. Bu dönemde İran-İsrail ilişkileri kesilmiştir ve Filistin İran'ın devlet meselesi olmuştur. Hamas gibi çeşitli gruplara Filistin de destek vermiştir. İran-Filistin ilişkileri üç döneme ayrılmaktadır: İlk dönem 1897-1947 yılları arasında İran Filistin meselesine ilgi duymaktadır. 1948-1978 yıllarında ise Arap-İsrail savaşlarında şah yönetimi savaşlardan uzak kalmıştır ve İsrail ile gizli ilişkiler kurulmuştur. Ancak devrim sonrası 1978 yılından sonra İsrail ile ilişkileri koparmıştır ve Filistin meselesi devletin ana konuları arasında yer almıştır. Yahudilerin bir kısmı göç etse de, İsrail'den sonra Yahudi nüfusunun en yoğun olduğu ülke İran'dır (Kewaan, 2017). İran'ın amacı Orta Doğu'da güç merkezi olmaktır. Bu nedenle Orta Doğu'daki ülkelerde müttefik gruplara destek sağlamaktadır. Böylelikle nüfuz alanını genişletmektedir. Kendi güvenliği için füzelere ve askeriye yatırımlar yapmaktadır. 1979 yılı itibarıyla İsrail'e karşı sert politikalar izlemektedir (Askeroğlu, 2020). İran Devrimi sonrasında Filistin'i askerî ve ekonomik yardımlar ile desteklemektedir. Filistin'de özellikle Hamas'a askerî yardımlar sağlayıp İsrail'e karşı direnişlerini güçlendirmektedir. Hamas'a destek vermesinin bir diğer sebebi ise Orta Doğu'da ABD ve İsrail'in etkisini dengelemek, ayrıca bölgesel nüfuzunu artırmaktır (Caner, 2023).

Mısır

Mısır, İsrail ile barış antlaşmasını imzalayan ilk ülkedir. Bu anlaşma Mısır'ın üçüncü cumhurbaşkanı Enver Sedat tarafından imzalanmıştır. Enver Sedat'ın iktidara gelmesi Nasırcılıktan kopuş olarak değerlendirilmektedir (Cleveland, 2008). Nasırcılık, Cemal Abdünnasır'ın düşüncelerine dayanmaktadır ve bir ideoloji olarak görülmektedir. 1950'li yıllarda Pan-Arap politikalarında Arap milliyetçiliği büyük etki yaratmıştır (Şeyh, 2003). Sedat'ın hedefi İsrail ile olan diplomatik sorunları çözmek ve Mısır'ın ekonomisini düzeltmek idi, ancak IMF'den borç almasına rağmen Mısır'ın ekonomisi düzelmemiştir, hatta halkına vaat ettiklerini yerine getirememiştir. 1977 yılında 25 yıl aradan sonra ayaklanan halkı durdurmak amacıyla orduyu sivillere karşı kullanmıştır. IMF, daha fazla borç veremeyeceği konusunda uyarısıyla birlikte Sedat çareyi İsrail'de bulmuştur. Sedat'ın hedefi ekonomiyi İsrail ile yapacağı anlaşma ile düzeltmektir. 20 Kasım 1977 tarihinde Sedat, İsrail parlamentosunda barışı kabul ettiğini duyurmuştur. Her iki devlet Camp David Anlaşması'nı imzalamak için Camp David'e ABD tarafından davet edilmiştir ve 17 Eylül 1978 tarihinde bu anlaşma imzalanmıştır. Bu anlaşma Mısır ve İsrail arasında barışı sağlarken, Filistinlileri kendi kaderine bırakmıştır. Böylece İsrail zafer elde etmiştir. Anlaşma sonrasında Mısır Arap Birliği'nden atılmış, ayrıca Birlik Merkezi Mısır'dan Tunus'a taşınmıştır. Mısır ile diplomatik ilişkileri olan Arap devletleri, Umman ve Sudan hariç ilişkilerini kesmişlerdir. Mısır, Arap dünyasının dışında kalmış, bu nedenle ABD'ye bağımlı olmuştur (Cleveland, 2008). Mısır 1948 yılı itibarıyla Filistin'e sınır kapısı olan Refah'ı kontrol etmektedir ve bu kapıdan yardımlar ulaştırılmaktadır. Mısır, Filistin-İsrail arasında arabuluculuk yapıp ateşkes anlaşmalarının imzalanmasını sağlamaktadır. Filistin konusunda Filistinlilere en çok destek veren Arap ülkesi Mısır'dır, ancak Mısır-İsrail barış anlaşmaları ve Mısır-ABD ilişkilerinden dolayı Filistin ile ilgili konularda gerekli desteği vermemektedir (Taha, 2023). 2014 yılında yönetime gelen Abdülfettah es-Sisi ile İsrail ile ilişkileri değişmiştir. Güvenlik iş birlikleri, ekonomik ve diplomatik ilişkiler alanlarında yakın iş birliği yapılmaktadır. Arap Baharı süreci İsrail ile olan ilişkilere avantaj sağlamıştır. Muhammed Mursi, Filistin yanlısı politikalar izlerken, Sisi ise İsrail ile iş birliği yapılmaktadır. Arap Baharı sonrasında Sina Yarımadası'nda terör tehditlerine karşı iki ülke iş birlikleri de artmıştır (Acar, 2023).

Suudi Arabistan

İsrail'i bir düşman devlet olarak ilan eden ve iş birliğine karşı çıkan devletlerden biri Suudi Arabistan'dır. Ancak bu durum kurucu kral döneminde geçerlidir. Suudi Arabistan ve İsrail yıllardır birbirine rakip devlet gibi görüntü verirler, fakat tarihe bakıldığında iki devlet karşı karşıya hiç gelmemiştir. Savaş esnasında ise Suudi Arabistan'ın diğer Arap ordularına finansal destek sağladığı görülmektedir (Telci ve Rakipoğlu, 2020). Suudi Arabistan'ın diğer Arap ordularını desteklemesinin sebepleri bölgede güçlü devlet olduğunu göstermek ve diğer devletlerin etkisini azaltma çabasıdır. Böylelikle bölgede siyasi ve askerî dengeler korunmaktadır. Aynı zamanda Suudi Arabistan kendisini tehditlere karşı korumak için sağladığı finansal destek ile savunma mekanizmasını kurmuştur ve İslam dünyasında lider kalabilmek için de İslam birliğinde dayanışmayı pekiştirmektedir (Rakipoğlu ve Kurt, 2019). İki devlet arasında gayriresmî görüşmeler 1965-1979 yılları arasında Mısır'a karşı istihbarat konusunda gerçekleşmiştir (Telci ve Rakipoğlu, 2020). Mısır o dönemde güçlü devlet konumunda idi ve İsrail ile güçlü bir şekilde savaşmaktaydı. Askerî ve siyasi açıdan güçlü olan Mısır'ın, bölgede etkili ve güçlü bir konumda olması, İslam lideri olarak görünen Suudi Arabistan'ı oldukça rahatsız etmiştir. 1980 yılından sonra gerçekleşen konferanslar ve antlaşmalar neticesinde ülkenin İsrail'e karşı politikası daha yumuşamıştır. ABD her iki devlet arasında arabulucu olmuştur ve birçok kez Washington'da görüşmüşlerdir. 2015 yılında Netanyahu'nun en güvendiği isimlerden ve Amerikan-İsrail asıllı diplomat ve danışmanı olan Dore Gold, Suudi Arabistan ile ilgili açıklamalarda bulunmuştur. Açıklamada: "Artık rahatlıkla ortak düşman bulabiliyoruz, umarız bu görüşmeler ortak stratejik sorunlarımız hakkında daha fazla tartışmanın başlamasını sağlar" demiştir. 2017 yılında ise Muhammed bin Selman'ın göreve gelmesiyle İsrail ile istihbarat alanında ortaklık artmıştır. 2010 yılında başlayan Arap Baharıyla Orta Doğu'da tehditler artmıştır. Mısır'da iktidara gelen Müslüman Kardeşler, DAES gibi dış aktörlerin yayılması hem Suudi Arabistan hem İsrail için büyük bir tehdit oluşturmuştur ve ortak düşmanlara sahip olmaları nedeniyle tekrar iş birliği için bir araya gelmişlerdir (Telci ve Rakipoğlu,

2020). Bir diğer ortak düşman ise İran'dır. Bu nedenle Suudi Arabistan, İsrail ile birlikte İran'a karşı iş birliği yapmaktadır (Koç, 2023). BAE ve İsrail'in anlaşması sonrasında Suudi Arabistan tarafından bir açıklama yapılmaması, ayrıca sessiz kalması bu yakınlaşmayı desteklediğini ve yönetim olarak iş birliğine sıcak bakıldığını göstermektedir. Trump yönetimi diğer Arap ülkeleri gibi Suudi Arabistan'ın İsrail ile anlaşmasını istemektedir (Telci ve Rakipoğlu, 2020). Bunun sebebi ise ABD'nin her iki ülke ile müttefik olmasıdır ve her iki ülkeye güvenlik garantisi ve askerî desteği vermesidir (Koç, 2023). Suudi Arabistan yönetimi Trump'ın isteğini desteklediklerini göstermek amacıyla 31 Ağustos 2020 tarihinde İsrail uçakları için hava sahasını açmıştır ve bu yakınlaşmanın Dışişleri Bakanına göre "bölgesel barışa katkı sağlayacağını" dile getirmiştir. Her iki devlet arasında açık bir yakınlaşmayı durduran iki engel görülmektedir. Bunların ilki, Araplar arasında "liderlik" konumunda olan Suudi Arabistan'ın, bu yakınlaşmayla liderliğini kaybedecek olmasıdır. Ayrıca iç muhalefetin bu duruma karışmaması için gazetecileri ve muhalif yazı yazarları yurt içinde olduğu gibi yurt dışında da operasyonlar düzenleyip bu insanları yakınlaşmaya engel olmamaları için yönetim tarafından ortadan kaldırmaktadır. Bir diğer engel ise, din ve ideolojidir. İdeoloji meselesi olarak Filistin, din olarak da 'Mekke ve Medine' konuları ele alınmaktadır. Veliht prens ise bu durumu milliyetçilik ile çözmeye çalışmaktadır ve yakınlaşmaya karşı çıkan din adamlarını tutuklatmıştır (Telci ve Rakipoğlu, 2020). Ekonomi ve teknoloji alanlarında İsrail'in ileri teknolojilerinden yararlanmak için iş birlikleri yapılmaktadır (Rakipoğlu ve Kurt, 2019). Sonuç olarak, eğer Veliht prens bu değişimleri başarırsa İsrail ile yakınlaşmada farklı adımlar atılabileceğini göstermektedir (Telci ve Rakipoğlu, 2020).

Birleşik Arap Emirlikleri (BAE)

BAE'nin bulunduğu coğrafya yıllar öncesinde Avrupa devletleri'nin bu topraklarda ticaretlerini gerçekleştirdiği bir bölgeydi. Osmanlı Devleti'nin yıkılmasıyla birlikte bu bölge İngilizlerin mandası olmuştur ancak sınırları net olarak belirlenmemiştir ve bu bölge yedi şeyh arasında bölüştürülmüştür. İlerleyen yıllarda İngiltere bu bölgeden çekilmeye başlayınca sınırları olmayan bu bölgede İran ve Suudi Arabistan ile sınır sorunları yaşanmıştır. Böylelikle 1971 yılında yedi emirliğin birleşmesiyle birlikte BAE bağımsızlıklarını ilan etmiştir (Infoplease Staff, 2022).

BAE'nin İbrahim Anlaşması'nı imzalamadan önce İsrail ile gizli anlaşmaları bulunmaktadır, ancak iki devlet arasındaki gizli anlaşmalar bu yeni barış anlaşması ile ortaya çıkmıştır. İbrahim Anlaşmasının önemi, İran'ın bölgesel tehdidine karşı devletlerin güçlendirilmesine dair iş birliği yapılmasındadır. Bu anlaşmaya Filistinliler karşı çıkmıştır, çünkü bu anlaşma yalnızca ilişkileri normalleştirmeyecekti, Filistinlilere karşı baskı arttırılacaktı. Bu anlaşmadan sonra Batı Şeria'da kontroller artmıştır ve Filistinlilere karşı yapılan yardımlar kısıtlanmıştır veya sona erdirilmiştir. Aynı zamanda Trump, ABD büyükelçiliğini Kudüs'e taşımıştır. Böylece BAE'liler Filistin davasından kendi çıkarları için vazgeçmiştir (Cook, 2020). Umman, BAE ve İsrail yakınlaşmasını olumlu karşıladığı gibi, Trump'ın Körfez bölgesi ile yakınlaşması ile ilgili yaptığı açıklamalarını da olumlu karşılamaktadır (Telci ve Rakipoğlu, 2020).

Bahreyn

17. yüzyılda Avrupa devletleri Bahreyn topraklarına ticaret amaçlı gelmiştir. 1861 yılında Büyük Britanya ile Bahreyn Koruma Anlaşmasını imzalamıştır. Bu topraklarda petrolün bulunmasıyla birlikte Bahreyn Emiri ülkesini yeniden inşa etmiştir. Ancak çevre devletlerin tehdidi nedeniyle İngiltere'nin desteği ile 1971 yılında bağımsızlığını ilan etmiştir. İlerleyen yıllarda İngiltere gibi ABD de burada üsler kurmaya başlamıştır (Jones, 2013).

Bahreyn, İsrail ile yakınlaşmayı en çok isteyen devletlerden biridir. Bahreyn, Filistin'i parçalama konferanslarına ev sahipliği yapmıştır ve Şimon Peres için "Orta Doğu'da bir savaş adamı ve zor bir barış adamı" olarak bir açıklama yapmıştır. 2017 yılında İsrail'e uygulanan boykotu kınamıştır ve 2018 yılında Trump'ın "Kudüs İsrail'in başkentidir" açıklamasını desteklemiştir. İsrail yanlısı konferanslardan biri, İsrail'in düzenlediği 'Yüzyılın Anlaşması' konferansıdır, diğeri ise 'Refah için Barış' konferansıdır. Bu konferans Trump'ın damadı ve başdanışmanı Kushner tarafından düzenlenmiştir. Konferanslara izin verdiği gibi İsrail uçaklarına hava sahasını açmıştır ve 15 Eylül 2020

tarihinde İsrail ile yakınlaşma anlaşmasının imzalanması sonrasında silah anlaşmaları imzalanmıştır (Telci ve Rakipoğlu, 2020). Bahreyn'in İsrail'i destekleme sebeplerinden biri, kendisini İran'dan korumaya çalışmasıdır. Diğer bir neden ise, Suudi Arabistan'la yakın ilişkileri olmasıdır. Velihaht prensin İsrail ile yakınlaşması Bahreyn'i de etkilemiştir. İran'dan korunma sebebi ise, Bahreyn halkının çoğu Şii'dir, fakat ülkenin yönetimi Sünni'dir. Irak'ta Şii halkını ayaklandıran İran hükümeti, aynı şekilde Bahreyn, Suudi Arabistan ve BAE'de yaşayan Şiileri ayaklandırabilir korkusu mevcuttur. Bu nedenle İran, körfezde her zaman büyük tehdit olarak algılanmaktadır. Bahreyn dış politikada Abu Dabi'nin isteğine göre hareket etmektedir. BAE'nin, Mısır, Türkiye ve Katar hakkında yaptığı açıklamaların aynısını Bahreyn de yapmıştır, bu nedenle Bahreyn'in bağımsız bir dış politikaya sahip olmadığı görülmektedir (Telci ve Rakipoğlu, 2020).

Umman

16. yüzyılda Umman topraklarını Portekizler işgal etmiştir ve bir süre bu topraklardan ticaretlerini takip etmişlerdir. Daha sonra bu toprakları İngiltere, manda yönetimi altına almıştır. Ancak 1970'li yıllarda İngiltere bu topraklardan çekilmeye başlayınca sınır güvenlik tehditleri artmıştır. Böylelikle 1970 yılında Umman bağımsızlığını ilan etmiştir (İnsamer, 2020). Umman da, Bahreyn gibi İsrail ilişkilerine önem vermektedir. Bahreyn'den farklı olarak İsrail ile diğer devletlerin arabuluculuğunu yapmaktadır. Mısır gibi, Umman da yıllar önce İsrail ile farklı alanlarda iş birliği yapmıştır ve hiçbir zaman ekonomik ambargo uygulamamıştır. Ayrıca 1993 yılında Arap ve İsrail diplomatları "Orta Doğu'yu Tuzdan Arındırma Araştırma Merkezi" için bir araya gelmiştir. İki devlet arasındaki gizli iş birliği diğer Arap ülkeleri için örnek olmuştur. 1994 yılından itibaren her iki devlet arasında üst düzey ziyaretler gerçekleşmiştir. Bir dönem düzenlenen suikast, görüşmelerin askıya alınmasına sebep olsa da, 2018 yılında Benjamin Netanyahu'nun ülke ziyaretiyle iş birliği ve yakınlaşmanın devam ettiğini görmekteyiz. Bu ziyaretin ardından Umman'da İsrail uçakları için hava sahası açılmıştır. Günümüze kadar Umman hem İsrail hem İran'a karşı dengeli politika yürütmüştür (Telci ve Rakipoğlu, 2020).

Katar

Katar o bölgedeki devletler gibi sınır sorunları nedeniyle 1868 yılında İngiltere'nin koruması altına girmiştir ve koruma sözleşmesi imzalamıştır. 1916 yılından sonra Osmanlı Devleti'nin askerleri tamamen Katar'dan çekilmiştir. Böylelikle Katar, İngiltere'nin manda yönetimi altına girmiştir. Bağımsızlığını ilan etmeden önce BAE'ye bağlanmayı düşünürken, 1971 yılında bağımsızlığını ilan etmiştir (Gruler ve Wagner, 2017). Katar diğer devletlerle karşılaştırıldığında pragmatist ilişki yürütmektedir, nedeni ise Suudi Arabistan ve BAE gibi diğer Arap devletlerinin İsrail ile olan ilişkileridir. 1990 yılından sonra İsrail ile ticari ilişkiler kurulmuştur ve üst düzey ziyaretler gerçekleştirilmiştir. 1997'de ülkede düzenlenen "Orta Doğu ve Kuzey Afrika Ekonomi Konferansı"na Katar, İsrail'i davet etmiştir. Bu davetle üzerine tepkileri çekmesine rağmen, bağımsız dış politika izlediğini göstermiş ve bunun üzerine enerji gibi diğer alanlarda da iş birliği başlatmıştır. Katar'ın bir diğer farkı ise, Filistin konusunda daima Filistin'i ve İsrail ile mücadele eden aktörleri desteklemesidir. Katar yönetimi tarafından resmî bir açıklama yapılmamasına rağmen, Katar medyası İsrail ile yakınlaşmayı kınamıştır. Katar, Hamas ile yakın ilişki içerisindedir ve Müslüman Kardeşler'le iş birliği yürütmektedir. Yakınlaşmayı kabul etmesiyle Katar'ın imajı zedelenmiştir. Katar'ın pragmatist politika izlediğini Filistin meselesinde görmekteyiz. İsrail ile koordinasyonlu olarak Gazze'ye insani yardımda bulunmaktadır ve İsrail-Hamas, ABD-Hamas arasında arabuluculuk yapmaktadır. Aynı şekilde İsrail de Katar'a karşı pragmatist politika izlemektedir. 2017 yılında Katar'a yapılan ambargoyu desteklememiştir (Telci ve Rakipoğlu, 2020). Katar, Filistin'de yaşanan katliamların durdurulmasında önemli rol oynamıştır. Ateşkesin sağlanması için İsrail'in elinde bulunan Filistinli rehinelere ile Hamas'taki yabancı uyruklu rehinelere takas yapılması için çaba sarf etmiştir. Arabuluculuk yapabilmek için düşmanı olan İsrail ile ilişkiler kurmuştur ve Orta Doğu'da kalıcı barışın sağlanmasını hedeflemektedir. Katar, çeşitli krizlerde arabuluculuk rolüne katkı sağlaması sebebiyle ABD'nin kurtarıcısı olmuştur ve ABD ile ilişkilerini güçlendirmiştir. Katar, "Gazze'nin elektrikliğini finanse etmek, yeniden inşa projelerini finanse etmek ve yoksul memur maaşlarını ödemek" istemiştir (Ulrichsen, 2024).

Kuveyt

Kuveyt diğer devletlere göre kırmızı çizgisini korumaktadır ve her konuda diğer Arap devletlerine göre farklılık göstermektedir. Kuveyt'in kırmızı çizgisini, İsrail işgalci bir devlet olduğu müddetçe ve Filistin bağımsız bir devlet olmadığı sürece İsrail ile iş birliği yapılmayacaktır. Kuveyt, Körfez ülkelerinden hava sahasını açmayan tek ülkedir. İsrail'e karşı izlediği politika, Körfez'de en demokratik ülke olmasından kaynaklanmaktadır. Ayrıca Filistinlilerin çoğunun Kuveyt'e göç etmesi ve üst kademelerde görev almalarından dolayı Kuveyt, İsrail'le yakınlaşmasına olumsuz bakmaktadır. Son olarak da ülke Pan-Arabist düşüncededir, yani Arap milliyetçiliğini ve Müslüman birlikteliğini savunmaktadır. ABD'nin İsrail ile yakınlaşma politikasını desteklememiştir ve Bahreyn'de düzenlenen konferansı boykot etmiştir. Körfez ülkelerinden bu yakınlaşmaya karşı duran tek ülke Kuveyt'tir. Daima Filistin'i desteklemiştir ve Katar gibi İsrail'e karşı savaşan aktörleri desteklemiştir (Telci ve Rakipoğlu, 2020).

Yemen

Yemen'in 3000 yılı aşkın tarihi vardır. 1839'a kadar Osmanlı İmparatorluğu tarafından yönetilmiştir, ancak İngilizlerin işgaliyle Yemen İngilizlerin yönetimi altına girmiştir. Güney Arabistan'da İngiliz ve Osmanlı, yani İngiliz-Türk Hattı belirlenmiştir, bu hat ileride Kuzey ve Güney Yemen sınırı olacaktır. İlk olarak Aden Limanı işgal edilmiştir, nedeni ise İngiliz gemilerine kömür ve su kaynaklarının sağlanmasıdır. Hindistan'ı sömüren İngilizler, Aden Limanı ve Süveyş Kanalı'nı kullanmıştır. 1960'lı yıllardan sonra Yemen topraklarında başkanlarının öldürülmeleri nedeniyle kargaşalar ve krizler çıkmıştır. Mısır ve Sovyetler Birliği'nin desteğini alan Yemenliler İngilizleri Güney Arabistan'dan çekilmeye zorlamışlardır. 1967 yılında Güney Yemen, bağımsızlığını ilan etmiştir. 1990 yılında ise Kuzey ve Güney Yemen, Yemen Cumhuriyeti olarak birleşmiştir (Brandt, 2020). Yemen ve İsrail arasındaki ilişkiler gergin geçmektedir ve diplomatik ilişkiler bulunmamaktadır. Her iki taraf da birbirlerini düşman olarak tanımlamaktadır. Yemen, İsrail vatandaşlarının veya İsrail izni olan pasaportları taşıyan vatandaşların ülkesine girişlerini yasaklamıştır. Yahudiler Arap topraklarına göç etmeye başladıklarında Yemen topraklarına da göç etmişlerdir. Fakat İsrail'in Filistin'e karşı uygulamalarını gören Yemenliler aynı şekilde Yahudilere karşı birçok uygulama getirmiştir. Örneğin, Yahudilerin belirli sınırdaki mülk sahibi olmalarına izin verilmiştir, ancak ilerleyen yıllarda mülk sahibi olmalarına yasaklar getirilmiştir, ayrıca ülkeye gelenlerin İslam dinini kabul etme zorunluğu da uygulanmaya başlanmıştır. Bu durumda birçok Yahudi ABD'ye göç etmek zorunda kalmıştır, çünkü o dönemde İsrail dışarıdan göçü kabul etmiyordu. Bir süre sonra İsrail, göçmenleri kabul etmeye başlamıştır. 1922 öncesinde Yemen'e çok sayıda göç eden Yahudilerin sayısı 2020 yılında 100'e kadar düşmüştür. Yemen'deki son Yahudiler ise BAE'nin İsrail ile normalleşme sürecine girmesiyle birlikte Haham ile birlikte BAE'ye göç etmiştir (AICE, 2024).

Lübnan

İsrail ve Lübnan arasında yalnızca sınır sorunu bulunmaktadır. Sınır sorununun sebebi ise İran destekli Hizbullah'tan kaynaklanmaktadır. İsrail, ülke kuzeyini güvensiz olarak nitelendirmektedir (Israel Foreign Ministry, 2020). Osmanlı Devleti'nin dağılmasından sonra Orta Doğu'da devletlerin sınırlarını Fransa ve İngiltere çizmiştir ve kendilerine manda himaye sistemini kurmuşlardır. Bu sistem San Remo Konferansı'nda resmîleşmiştir. Lübnan ve Suriye, Fransa yönetimi altına girmiştir. Arap isyanının başlamasıyla Osmanlı devleti 1918 yılında Suriye cephesine çekilmiştir ve bu bölgeye Fransızlar yerleşmiştir (Acar, 1989). Lübnan'daki diğer önemli bir faktör ise, farklı din mensuplarının bir arada yaşamasıdır. Lübnanlı Dürziler Osmanlı Döneminde yakın ilişkiler kurarken, inançları Katolik olan Maruniler Fransa ile yakın ilişkiler kurmaktadır (Selam, 2005). Lübnan, Hristiyan ve Müslümanlardan oluşan bir devlettir. Hristiyanlar çoğunlukta oldukları için başkanları Hristiyanlardan, başbakanlarının ise Müslümanlardan seçilmesinde uzlaşmıştır. Ancak her iki taraf da Fransa'nın kontrolü altında olmaktan memnun olmayıp, daha çok Suriye ile birleşme niyetleri vardır. Ancak ülke içerisinde yaşanan her bir sıkıntıda Fransızlar baskı yapmaktadır. İkinci Dünya Savaşı sonrasında Lübnan 1941 yılında bağımsızlığını elde etmiştir. İsrail kurulduktan sonra Lübnan kendisini zayıf

gördüğünden çatışmalara girmemiştir, ancak İsrail'i devlet olarak tanımamış ve düşmanlığını ifade etmiştir. Lübnan'ın kurulduğu günden itibaren iç sorunları hiç bitmemiştir. Hristiyanlar kendilerini üstün görmektedir ve Müslümanların haklarını kısıtlamaktadır. Bu nedenle Müslümanlar Suriye ile birleşmeyi istemişlerdir ancak Hristiyanlar buna karşı çıkmıştır. Müslüman ve Hristiyan sorunları bugün hâlâ devam etmektedir (Bard, 2008). Lübnan'ın kuruluşundan günümüze kadar İsrail ile ilişkilerini incelediğimizde 7 Ekim 2023 tarihinde başlayan savaşta da Lübnan tarafını belli etmiştir: İsrail'e sert tepkiler göstermiştir ve kınamıştır. Ayrıca, Lübnan'daki Hizbullah, İsrail'in katliamına sessiz kalmamıştır ve durdurulması için direnmektedir (Hürriyet, 2023).

Suriye

1918 yılına kadar Suriye toprakları Osmanlı Devletinin bir parçasıydı. Bu topraklarda din, etnik köken fark etmeksizin Arap, Kürt, Ermeni ve Hristiyanlar birlikte yaşamıştır. Birinci Dünya Savaşı sonrası Osmanlı Devleti Orta Doğu'daki topraklarını kaybetmiştir. Bu bölge İngiltere ve Fransa tarafından yeniden düzenlenmiştir. Sykes-Picot Antlaşması ile Fransa, Suriye ve Lübnan, İngiltere ise Filistin, Ürdün ve Irak toprakları üzerinde hâkimiyet kurmuştur. 1920 yılında Suriye, Fransa'nın himayesi altına girmiştir, ancak halkı bu durumdan rahatsızdı ve 1925 yılında Fransızlara karşı ayaklanmıştır. Bu büyük ayaklanma 1927 yılına kadar sürmüştür ve Fransızlar tarafından vahşice bastırılmıştır. Manda himaye süreci 1946 yılına kadar sürmüştür. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Suriye'de siyasi hareketler başlamıştır ve Fransızlardan bağımsızlığını almak için mücadele etmiştir. Fransızların baskısına rağmen 1943 yılında Suriye'de yeni bir yönetim sistemi kurulmuştur ve Suriye bağımsızlığı için talepte bulunmuştur. 17 Nisan 1946 yılında ise Suriye, Fransız birliklerinin ülkeyi terk etmesiyle birlikte bağımsızlığını ilan etmiştir. 1963 yılına kadar Suriye'de birçok kez darbe gerçekleşmiştir, ancak Baas Partisinin iktidara gelmesiyle birlikte düzen tutmuştur. 1970 yılında Hafız Esed otoriter yönetim sistemi kurmuştur (McHugo, 2014). İsrail ile 1974'te ilk defa barış anlaşması imzalanmıştır ve bu durum "soğuk barış" olarak adlandırılmaktadır. Ancak Suriye'de başlayan iç savaş İsrail tarafından tehdit olarak algılanmıştır (Thorleifsson, 2013). Nedeni ise Suriye Devlet Başkanı Beşar Esed'in en güçlü iş adamı, kuzeni Rami Makhlouf'un açıklamasıdır. "Eğer burada istikrar olmaz ise İsrail'de de olmaz. Her şey olabilir. Suriye yönetimine istemediği şeyler yapması konusunda baskı yapılmamalıdır" (Shadid, 2011). Ayrıca Suriye'ye Rusya ve İran tarafından çeşitli silahlar konusunda destekler verilmektedir. Rusya ile Suriye arasında imzalanan S-300 füze anlaşmasından dolayı İsrail tepki göstermiştir ve füzelerin Suriye topraklarına yerleştirilmemesi için her türlü engellemelere başvuracağına dair açıklamalarda bulunmuştur (Independent, 2018). Bunun sebebi ise İsrail'in Suriye tarafından gelen herhangi bir tehditte Suriye topraklarına füze fırlatabiliyor olması idi, bu nedenle Suriye'deki S-300'den rahatsız olmuştur. Suriye'de yaşanan iç savaşlar nedeniyle bu toprakların Hizbullah ve İran'a bağımlılığı artmıştır. Bu durum da İsrail için büyük bir tehdittir (Bulut, 2018). İsrail ve Suriye arasındaki en önemli sorun, Golan Tepeleri'dir. Golan Tepeleri su kaynakları nedeniyle İsrail için büyük önem taşımaktadır (Bağ, 2020). Ancak iç savaş öncesinde Esad, Golan Tepeleri'ni halkının isteği üzerine geri alacağına dair açıklamalarda bulunmuştur (Özden, 2022). Bu gelişmelerden dolayı İsrail ve Suriye arasında soğuk barış sürmektedir ve Esad'ın Suriye'yi terk etmesiyle birlikte yeni bir devlet yapılanması söz konusudur.

Irak

Osmanlı Devleti'nin bugünkü Irak topraklarından çekilmesiyle birlikte İngiltere 1932 yılına kadar himayesi altına almıştır. Orta Doğu'da ilk bağımsızlığını ilan eden ülke Irak'tır. Osmanlı Devleti'nin çekilmesiyle birlikte bu topraklarda ayaklanmalar ve kargaşalar başlamıştır. Irak, İsrail için büyük önem taşımaktadır. Nedeni ise, bu bölgede Yahudi Kürtlerin yaşamasıdır (Brauer ve Patai, 1933). 1941 yılında yönetime karşı yapılan darbe sonucunda Irak Yahudileri İngilizlerle iş birliği yapmakla suçlanmıştır. 1948 yılında İsrail'in kuruluşu ilan edildiğinde Yahudi Kürtler göçe zorlanmıştır (Sattar, 2003). Yahudi Kürtler, Siyonistlerden önce Orta Doğu'nun birçok yerine yerleşmiştir. Filistin topraklarında 1812 yılından itibaren yaşamaya başlamıştır (Brauer ve Patai, 2005). Siyonistler ise 1903 yılı itibarıyla Yahudi Kürtlerle yakından ilgilenirken, bir taraftan da bölgede okullar açmıştır (Brauer ve Patai, 2005). Yeni kurulan İsrail'in daha fazla vatandaşa ihtiyacı varken, Yahudi Kürtlerin Filistin topraklarına göç etmesi için çabalamıştır. Ancak yıllardır bu topraklarda yaşayan Yahudi Kürtler bu

durumun kısa süreceğine inanarak topraklarını bırakmamışlar. İsrail ise kendi çıkarını düşünerek Irak ile gizli bir anlaşma yapmıştır. Anlaşma sonucunda Iraklı Yahudi yerleşim yerine bombalama eylemi gerçekleştirilmiştir. İsrail amacına ulaşmıştır ve 50 bin Yahudi, Filistin topraklarına göç etmiştir. İlk göçler Tablo 1’de ele alınmıştır (Buzl, 1989).

Tablo 1

Yıllara Göre Irak’tan Filistin Topraklarına Göç Eden Yahudilerin Sayısı

Yıl	Göç Eden Yahudi Sayısı
1948	15
1949	1.708
1950	32.453
1951	89.088
1952	961
1953	413
Toplam	124.783

Irak Yahudileri Filistin topraklarına göç ettikten sonra ikinci sınıf vatandaş olarak yaşamaktadırlar ve Yahudiler tarafından bilinçsiz, gericî Yahudi olarak görülmektedirler. Bu nedenle bir kısım Yahudi Kürtler Kuzey Irak’a göç etmiştir. Kuzey Irak’ta kalan akrabaları ile bir arada yaşamışlardır. Bu dönemde İsrail, İsrail’i destekleyenlere maddî yardımda bulunmuştur. Irak yönetiminin İsrail’e karşı olması sebebiyle Irak’ın kuzeyinde Yahudi Kürtler, güneyinde ise Şiiler ayaklanmıştır ve Irak yönetimi indirilmiştir. Bunun üzerine İsrail Kuzey Irak’ta Kürt Devleti kurulmasına destek vermektedir. Bölgedeki İsrail’in hedefi “İsrail için güçlü bir Kürdistan, Arap ve İslam dünyasına karşı güçlü bir tampon bölge oluşturacaktır”. ABD’nin Irak’ı işgali sonrasında ise iki devlet arasında petrol nedeniyle ilişkiler düzelmiştir (Bayraklı, 2013).

Ürdün

Osmanlı Devleti’nin toprak kaybindan sonra 1920’deki San Remo Konferansı’nda Fransa ve İngiltere manda yönetimini kabul ettirdiler. Ancak Orta Doğu’da Ürdün’e ait topraklar bulunmamaktadır. Ürdün devlet olarak değil, İngiltere tarafından İngiltere’ye bağlı Trans-Ürdün Emirliği olarak kurulmuştur (Milton-Edwards ve Hinchliffe, 1999). İngiltere’nin Ürdün’ü kuruluş amacı, Filistin ve Irak’ı kontrol altında tutabilmektir. 1946 yılında İngiltere’den bağımsızlığını almıştır ve Ürdün Krallığı kurulmuştur. Ürdün topraklarında Filistinliler yaşamaktadır ve bu nedenle İsrail ile gerçekleşen Arap-İsrail savaşlarına katılmıştır. 1994 yılında Ürdün-İsrail Barış Anlaşması imzalanmıştır, ancak bu anlaşma Arap devletleri tarafından tepkilere sebep olmuştur. Ürdün İsrail’in Filistin konusundaki politikalarına tepki göstermekte ve Filistin halkının haklarını savunmaktadır. Ancak İsrail ile ekonomik, güvenlik, su kaynakları yönetimi gibi konularda da iş birliği yapmaktadır (Turan, 2011).

Orta Doğu Devletlerinin Basın Açıklamaları

Bu bölümde bölge ülkelerinin savaşın ilk 24 saatinde basında ve sosyal medya üzerinden yaptığı açıklamalar ve tepkiler ele alınmıştır.

Mısır

Mısır, savaş sürecinde arabuluculuk rolünü üstlenmiştir. Her iki devlet arasında çatışmaların son bulması, ateşkesin sağlanması için görüşmeler gerçekleştirmiştir. Ayrıca savaş boyunca Gazze’ye Refah Sınır Kapısını açık tutarak insani yardımların ulaştırılması için yardım malzemelerinin geçmesini sağlamıştır. Mısır, Filistinlilerin haklarını savunmaktadır ve kalıcı ateşkesin tesis edilebilmesi için diplomatik girişimlerde bulunmaktadır (Taha, 2023). Aljazeera haber sitesine göre (2023) “Mısır Dışişleri Bakanlığı’nun resmi haber ajansında yer alan açıklamasında, İsrail ile Filistinliler arasındaki gerginliğin tırmanmasının ağır sonuçları olacağı uyarısında bulunuldu. Azami düzeyde itidal uygulanması ve sivillerin daha fazla tehlikeye maruz bırakılmasının önlenmesi” çağrısında bulunuldu.

Mısır Dışişleri Bakanı Sameh Şukri de Avrupa Birliği Dış Politika Yüksek Temsilcisi Josep Borrell ile telefonda görüşerek gelişmeleri değerlendirdi ve her iki tarafın da ciddi risklerden kaçınmak için itidal göstermesi gerektiğini belirtmiştir.

Suudi Arabistan

Suudi Arabistan Filistin katliamında yalnızca saldırıları ve Filistinlilerin evlerinden çıkarılmasını kınamıştır. ABD Başkanı Joe Biden katliamı şu şekilde yorumlamıştır: “ Hamas’ın İsrail’e saldırmasının nedenlerinden biri, Suudilerle masaya oturacağımı bilmeleriydi. Suudiler, İsrail’i tanımak istedi” (Taştekin, 2023). Suudi Arabistan, Filistin halkı için tepki göstermiştir, İsrail’e karşı tepki göstermekle birlikte Hamas’ı tehdit olarak görmektedir. Böylelikle bu savaşa daha fazla karışmamaktadır (Öztop, 2024). Aljazeera haber ajansına göre Suudi Arabistan şu şekilde açıklama yapmıştır: Bakanlık İsrail ile Filistinliler arasında "şiddetin derhal durdurulması" çağrısında bulundu. Filistinli bazı gruplarla İsrail işgal güçleri arasında yaşanan ve birçok alanda yüksek düzeyde şiddete yol açan benzeri görülmemiş gelişmeleri takip etmektedir.

Birleşik Arap Emirlikleri

BAE yalnızca bazı eleştirilerde bulunmuştur ve yalnızca insani yardımlarla öne çıkmıştır (Euronews, 2023). Dışişleri Bakanlığı "BAE, ciddi sonuçlardan kaçınmak için azami kısıtlama ve derhâl ateşkes çağrısında bulunuyor" açıklamasında bulunmuştur. Bununla birlikte "BAE, son krizin tüm kurbanlarına içten taziyelerini ilettili." (Aljazeera, 2023).

Bahreyn

Bahreyn şu şekilde tepkilerini dile getirmiştir: 8 Ekim 2024 tarihinde BAE Dışişleri Bakanlığı’nın yaptığı açıklamada, kurbanların ailelerine başsağlığı dilemekle birlikte Hamas’ın İsrail’in kasabalarına ve köylerine yaptığı saldırıları kınamaktadır. 9 Ekim de ise İsrail ile BAE’nin telefon görüşmesi sonrasında, BAE İsrail ile dayanışma içerisinde olduğunu duyurmuştur. Ayrıca şiddetin devam ettiği sürece Orta Doğu’daki barışı engelleyeceğini dile getirmiştir. Bu durum Bahreyn’in ılımlı Arap ülkesi olduğunu ve Hamas’ı İran destekli terör rejimi olarak gördüğünü açıklamaktadır (Krivine, 2023).

Umman

Umman BMGK’da Orta Doğu’daki savaşın bitmesi için Filistin Devleti’nin kurulmasının ve BM tam üyeliğinin verilmesinin çözüm olacağını vurgulamıştır. Filistin’e uygulanan çifte standartların bölgeye ve dünyaya barış getirmeyeceğini, ancak iki devletli çözümün doğru olacağını dile getirmiştir (İLKHA, 2024).

Kuveyt

İsrail’in başlattığı katliama ilk tepki verenlerden biridir Kuveyt. İlk açıklamasında: “Dışişleri Bakanlığı, Kuveyt Devleti’nin, İsrail işgal makamları tarafından kardeş Filistin halkına karşı işlenen, devam eden ihlaller ve bariz saldırıların bir sonucu olarak ortaya çıkan Gazze Şeridi ve işgal altındaki Filistin topraklarında meydana gelen son olaylarla ilgili gelişmeler ve tırmanış konusundaki derin endişelerini dile getirmektedir. Dışişleri Bakanlığı, Kuveyt Devleti’nin uluslararası topluma, özellikle de [Birleşmiş Milletler] Güvenlik Konseyi’ne, sorumluluklarını üstlenme ve devam eden şiddeti durdurma, kardeş Filistin halkına koruma sağlama ve işgal makamlarının kışkırtıcı uygulamalarına, özellikle de Kutsanmış’ın kutsallığına yönelik devam eden ihlallere son verme çağrısını teyit eder. Dışişleri Bakanlığı, Kuveyt Devleti’nin kardeş Filistin halkının yanında olduğunu ve en önemlisi başkenti Doğu Kudüs olan 1967 sınırlarında bağımsız bir devlet olmaları için tüm haklarını elde edene kadar onları destekleme konusundaki sağlam ve ilkeli tutumunu teyit ederek şiddet döngüsünün durdurulmadan ve buna neden olanları caydırmadan durumun devam etmesinin barış çabalarını baltalayacağı uyarısında bulunur ve iki devletli bir çözüm önerir (Waldo, vd, 2023). Aljazeera haber sitesine göre “Kuveyt, İsrail

ile Filistinliler arasındaki gelişmelerden "ciddi endişe duyduğunu" dile getirerek, İsrail'i "açık saldırılarından" sorumlu tuttu. Dışişleri Bakanlığı, uluslararası toplumu "işgalcilerin kışkırtıcı uygulamalarına" ve "yerleşim alanlarını genişletme politikasına" son vermeye çağırdı." (Aljazeera, 2023).

Yemen

7 Ekim 2023 tarihinde başlayan İsrail saldırılarına karşı Yemenliler yalnızca kınamayla kalmayarak, dokuz ay boyunca İsrail'e ve Kızıldeniz'deki uluslararası deniz taşımacılığına yönelik 100'den fazla saldırı gerçekleştirdiler. Saldırılara yanıt olarak ABD, İngiltere ve İsrail tarafından Husilerin kontrol ettiği bölgelerdeki hedeflere yönelik karşı saldırılar düzenlendi. Gazze halkı için ilan ettikleri savunuculukları, Husilere Arap dünyasının Filistin yanlısı nüfusu arasında eş görülmemiş bir popülerlik kazandırdı (Heinze ve Sons, 2024).

Ürdün

Ürdün'ün tepkisi ile ilgili Aljazeera haber ajansında "Dışişleri Bakanı Ayman Safadi, özellikle Batı Şeria'nın şehir ve bölgelerinin İsrail'in Filistin halkına yönelik saldırı ve ihlallerine tanık olması nedeniyle durumun "değişken" olduğu konusunda uyardı. İşgal altındaki Batı Şeria'daki ölümler, yıllardır görülmemiş bir boyuta ulaştı. Ürdün ve Mısır, İsrail ile barış anlaşmaları üzerinde anlaşan bölgedeki ilk iki ülkeydi" açıklaması yapılmıştır.

Lübnan

Bölgeye en yakın olan Lübnan'ın Aljazeera haber sitesine yansıyan açıklaması şu şekildedir: Lübnan'daki silahlı grup Hizbullah, Gazze'deki durumu yakından takip ettiğini ve "Filistin direnişinin liderleriyle doğrudan temas hâlinde" olduğunu belirten bir açıklama yapmıştır. Gazze savaşçılarının İsrail'e roket saldırısı düzenlemesinin ardından yapılan açıklamada, bunun "İsrail'in devam eden işgaline kesin bir yanıt ve İsrail ile normalleşme arayışına bir mesaj" olduğu belirtildi.

İran

Savaşın başlangıcı ile Aljazeera şöyle bir haber yayınlamıştı: Yarı resmî ISNA haber sitesinin aktardığına göre, dinî lider Ali Hüseyini Hamaney'in danışmanlarından biri, İran'ın Filistinlilerin saldırısını desteklediğini söyledi, "Filistinli savaşçıları kutluyoruz" diyen danışman Rahim Safavi'nin sözlerini aktardı. "Filistin ve Kudüs'ün kurtuluşuna kadar Filistinli savaşçıların yanında olacağız" mesajı verildi. İran Dışişleri Bakanlığı, müttefiki Hamas'ın saldırılarının, Filistinlilerin İsrail işgali karşısında kendilerine olan güvenlerinin arttığını gösterdiğini belirtti. Bakanlık Sözcüsü Nasır Kanaani "Bu operasyonda, Filistin halkının işgalciler karşısındaki güvenini gösteren sürpriz unsuru ve diğer birleşik yöntemler kullanıldı" dedi. Hükümet sözcüsü Ali Bahadori-Jahromi, resmî haber ajansı IRNA'ya yaptığı açıklamada, saldırıların "Siyonist rejimin her zamankinden daha savunmasız olduğunu ve inisiyatifin Filistinli gençlerin elinde olduğunu kanıtladığını" söyledi.

Katar

Katar devletinin tepkisi ile ilgili Aljazeera haber sitesinin açıklaması şu şekildedir: Katar Dışişleri Bakanlığı, Filistin halkına yönelik artan şiddetin tek sorumlusunun İsrail olduğunu belirten bir açıklama yaptı. Her iki tarafın da azami itidal göstermesi çağrısında bulunulurken, uluslararası toplumun da İsrail'in bu olayları Gazze'deki Filistinli sivillere karşı orantısız bir savaş başlatmak için bir bahane olarak kullanmasının engellenmesi çağrısı yapıldı.

Orta Doğu devletlerinin açıklamaları kodlanmıştır. Kodlar sol taraftaki sütunda, devletler ise üst sırada yer almaktadır. Program ile oluşturulan Matris sonucunda kodların hangi devlet tarafından ve kaç defa vurgulandığı gösterilmektedir. Son satırda ise devletlerin konu ile ilgili açıklamaların sayısı yer almaktadır. Kuveyt'in açıklamalarında en fazla İsrail'in işgal etmesi ve işgalci olduğuna dair

değinilmiştir. Mısır ateşkes, Yemen ise İsrail'in saldırdığına ve Filistinlilerin desteklenmesine dair açıklamalarda bulunmaktadır.

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Filistin-İsrail savaşı Bölgesel Güvenlik Kompleksi Teorisi ile ele alındığında savaşın kaçınılmaz olduğu görülmektedir. Teoriye göre İsrail, Filistin topraklarında genişlemektedir ve Filistin halkını savunmasız bırakmaktadır. Her iki halk arasında "korku içeren ilişkiler" düşüncesi mevcuttur. Balfour Deklarasyonu, Filistin topraklarına barış yerine sorunlar getirmiştir ve buradaki en büyük sorunun Yahudilerin genişleme projesi olduğu görülmektedir. Ayrıca deklarasyonda Yahudilere sınır çizilmediğinden ve İngiltere'nin Yahudileri yerleştirdikten sonra bölgeden çekilmesi, Filistin halkının kendi topraklarında sığınmacı gibi açık hava hapishanesinde yaşamasına yol açmıştır. Bu durum İsrail'in Filistin topraklarını işgal ettiği anlamına gelmektedir. Ayrıca Yahudilerin en son Avrupa'da yaşadıklarını, Filistinlilerin topraklarında Filistin halkına yaşattıklarını da belirtmemiz gerekir. Avrupa ise Yahudilere yaşattıklarını hatırlamamak ve medeni Batı olarak ön planda kalmak için Yahudilere yeni toprak vaat etmiştir. İsrail, Orta Doğu ve Kuzey Afrika'yı kontrol altında tutabilmek için Batı tarafından kurulmuştur. İsrail'in tek başına Arap devletlerinin arasında kalmaması için Lübnan devleti koruma amaçlı kurulmuştur, böylelikle Suriye'ye olan sınır mesafesi kısalmıştır ve Lübnan'da Müslüman ve Hristiyan halkı birlikte yaşamak zorunda kalmıştır. Bu süreçte Fransız askerleri Lübnan ve Suriye'de iç karışıklıkları acımasız bir şekilde bastırmıştır. İkinci Dünya Savaşı sonrası Fransızlar Suriye ve Lübnan'dan çekilmiştir. Bu durumu İran fırsata çevirmiştir ve her iki devletin kalkınması için desteklemiştir. İran'ın Orta Doğu devletlerinin birçoğunda çeşitli müttefik grupları mevcuttur, bu gruplar kendi çıkarları için her konuda İran'a desteklerini sunmaktadır. İran'ın hedefi ise bu bölgede güç merkezi olmaktır. Bu nedenle Filistin'e her konuda yardımlarda bulunmuştur. Desteklerin amacı ise her taraftan İsrail'i kısıtlamak ve ABD-İsrail karşısında denge sağlamaktır. Filistin-İsrail savaşında da İran, Hamas ve Filistin halkını desteklemiştir ve savaşın bitmesi için çözüm önerilerinde bulunmamıştır. Çatışma Çözümü Teorisi ile Orta Doğu devletlerinin İsrail ile olan ilişkileri ele alındığında Filistin-İsrail savaşına çözüm amaçlı açıklamaların doğrudan gelmeyeceği, ayrıca savaşın durdurulması için yaptırımların yapılmayacağı açıkça ortaya konulmuştur. Bununla birlikte Arap devletleri kendilerini korku ve tehdit altında hissetmektedir. Bu bölgede savaşın bitmesi için taraflar arasındaki anlaşmazlıkların çözüme kavuşması gerekmektedir, ancak üçüncü tarafların tutumları barışı engelleyebilmektedir. Arap devletlerinin İsrail ile iş birliklerinin en büyük nedeni İran'ın tehdidinden kaynaklanmaktadır. Filistin konusunda da İran'ın Hamas'ı desteklemesi sebebiyle Orta Doğu devletleri bu çatışmadan uzak kalmıştır.

Sonuç olarak her devlet kendi çıkarları açısından hareket ettiğinden komşu ülkede başlayan savaşın ve öldürülen insanların, devletleri harekete geçirecek kadar önemi olmadığını göstermektedir. Aslında İran'ı tehdit olarak gören devletler İsrail'i de tehdit olarak görmelidir, çünkü İsrail'in bölgede nereye kadar yayılmacı politikasını sürdüreceği bilinmemektedir. Komşu ülkeler kendi topraklarına bu savaşın sıçramayacağından ne kadar emin olurlarsa olsunlar, bu durum her an her yerden bir patlak verebilir, bölgedeki mevcut gelişmeler bunu net olarak göstermektedir. Orta Doğu'daki savaş her geçen gün büyümektedir ve bölgedeki sorun bir döngü hâline gelmiştir. Birlik sağlanmadığı sürece Orta Doğu'da barışın sağlanması mümkün görülmemektedir. Barış gelmediği sürece de İsrail'in genişleme politikasının devam edeceği öngörülmektedir. Ayrıca İran'ı tehdit olarak algılayan devletlerin İsrail ile olan iş birlikleri sayesinde kendi topraklarında da sorunlar yaşayacağı beklenmektedir. Bu döngüden çıkılmadıkça Orta Doğu'da savaşın devam etmesi ve bu savaşın diğer ülkelere de sıçrayacağı öngörülmektedir.

Araştırmacıların Katkı Oranı

Yazarların makaleye katkı oranı eşittir.

Çıkar Çatışması

Çalışmada çıkar çatışması oluşturabilecek herhangi bir durum bulunmamaktadır.

Kaynaklar

- Acar, N. (2023). Orta Doğu güvenlik mimarisinde yaşanan değişimin İsrail siyasetine etkileri. *Liberal Düşünce Dergisi*, (112), 1-20. (<https://doi.org/10.36484/liberal.1331242>).
- Aljazeera (2023). *We are at war reactions to Palestinian Hamas surprise attack in Israel*. Retrieved from <https://www.aljazeera.com/news/2023/10/7/we-are-at-war-reactions-to-palestinian-hamas-surprise-attack-in-israel> in 01.12.2024.
- Askeroğlu, S. (2020). *İran'ın Doğu Akdeniz koridoru: stratejik hedefler ve engeller*. İRAM Center -İran Araştırmaları Merkezi (<https://iramcenter.org/iranin-dogu-akdeniz-koridoru-stratejik-hedefler-ve-engeller-129>) adresinden 20.11.2024 tarihinde erişilmiştir.
- Bercovitch, J. and Rubin, J. Z. (1992). *Mediation in international relations: multiple approaches to conflict management*. St. Martin's Press, Inc.
- Birdişli, F. ve Gören, M. (2017). Bölgesel Güvenlik Kompleksi Teorisi bağlamında Türkiye-İran arasında göç ve sınır güvenliği. *İran Çalışmaları Dergisi*, 1(2), 11-38. <https://doi.org/10.33201/iranian.350927>.
- Buzan, B. (1983). *People, states and fear*. Michigan University. Wheatsheaf Books.
- Buzl, J. (1989). *Juden im orient – Jüdische Gemeinschaften in der İslamischen Welt und orientalische Juden in İsrail*, ISBN: 3900370834 Wien, Junius.
- Caner, M. (2023). İran'ın bölgesel ve küresel siyasetinde Filistin. *Kriter Dergi*, 8(84). <https://kriterdergi.com/dosya-filistin/iranin-bolgesel-ve-kuresel-siyasetinde-filistin> adresinden 04.10.2024 tarihinde erişilmiştir
- Cleveland, William L. (2008). *Modern Orta Doğu tarihi*. Mehmet Harmancı (Çev.). İstanbul: Agora Kitaplığı.
- Dağcı, K., ve Çaman, E. (2012). Uluslararası çatışma çözümleri yaklaşımları - Müzakere ve arabuluculuk. *10th International Conference on Knowledge, Economy and Management; 11th International Conference of the ASIAC Chapter of the AHRD & 2nd International Conference of the MENA Chapter of the AHRD PROCEEDINGS*, (ss. 1137-1146). İstanbul.
- Euronews (2023). *Birleşik Arap Emirlikleri, Gazze'deki can kayıplarına rağmen İsrail ile ilişkilerini sürdürecektir*. <https://tr.euronews.com/2023/11/11/birlesik-arap-emirlikleri-gazzedeki-can-kayıplarına-ragmen-israil-ile-iliskilerini-surdure> adresinden 05.10.2024 tarihinde erişilmiştir.
- Fearon, J. D. (2017). Civil War and the current international system. *Daedulus - American Academy of Arts and Sciences*, 146(4), 18-32. http://doi.org/10.1162/DAED_a_00456
- Fisas, V. (2011). *Dünyada barış süreçleri – Kürt sorunu için ipuçları*. İstanbul: Agora Kitaplığı.
- Heinze, M. and Sons, S. (2024). *Jemen*. Retrieved from <https://www.bpb.de/themen/krieg-konflikte/dossier-krieg-konflikte/54611/jemen/> in 10.11.2024.
- Herzl, Theodor (1920). *Der Judenstaat* ngiyaw eBooks für Projekt Gutenberg-Deutschland.
- İLKHA (2024). Umman: Çatışmaların son bulması Filistin devletinin kurulmasına bağlı. <https://ilkha.com/dunya/umman-catismalarin-son-bulmasi-filistin-devletinin-kurulmasina-bagli-393571> adresinden 25.10.2024 tarihinde erişilmiştir.

- Kewaan, M. (2017). *İran Yahudileri*. Mana Yayınları. İstanbul,2017.
- Knoop, C. D. (2014, Kasım). The third party in conflict resolution: As facilitator, mediator or arbitrator. *ISPSW Strategy Series: Focus on Defense and International Security*, 1-6.
- Koç, E. (2023). İsrail ile Suudi Arabistan arasındaki devam eden normalleşme süreci. *Kriter Dergi. Dış Politika*. <https://kriterdergi.com/dis-politika/israil-ile-suudi-arabistan-arasindaki-devam-eden-normallesme-sureci> adresinden 18 Kasım 2024 tarihinde erişilmiştir.
- Kriesberg, L. (2008). The evolution of conflict resolution. J. Bercovitch, V. Kremenyuk and I. W. Zartman (Ed.), *The SAGE Handbook of Conflict* içinde (ss. 15-32). Londra: Sage.
- Krivine, E. (2023) *Egypt and Jordan condemn Israeli response to Hamas massacre*. Foundation for Defense of Democracies, FDD. Retrieved from <https://www.fdd.org/analysis/2023/10/23/egypt-and-jordan-condemn-israeli-response-to-hamas-massacre/> in 24.09.2024.
- McHugo, J. (2014). *Syria: from the Great War to Civil War*. New York: The New Press.
- Miller, C. E. and King, M. E. (2005). A glossary of terms and concepts in peace and conflict. End Edition, University for Peace in Africa, Geneva.
- Oruç, H. (Ekim, 2020). İsrail'deki protestolar hükümeti, tedbirler ise demokrasiyi zorluyor. *Orta Doğu Araştırmaları Merkezi (ORSAM)*. <https://www.orsam.org.tr/> adresinden 05.10.2024 tarihinde erişilmiştir.
- Özerdem, A. (2013). *Bariş inşası - Kuram ve uygulaması*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Özerdem, F. (2019). *Çatışma ve barış üzerine temel kavramlar içsel, kişilerarası, toplumsal ve küresel çatışma ve barış terminolojisi*. İstanbul: Kriter Yayınları.
- Öztop, M. (2024). *Suudi Arabistan'ın Filistin politikası ve Aksa Tufanı'na yaklaşımı*. Türkiye Araştırmalar Vakfı. <https://turkiyearastirmalari.org/2024/01/10/fokus/suudi-arabistanin-filistin-politikasi-ve-aksa-tufanina-yaklasimi/> adresinden 30.09.2024 tarihinde erişilmiştir.
- Peel Commission Report (1937). *CIE*. Retrieved from israeled.org in 20.11.2024.
- Population (2024). *Dünya Nüfusu (2024)*. populationtoday.com adresinden 15.11.2024 tarihinde erişilmiştir.
- Rakipoğlu, M. ve Kurt, M. (2019). Suudi Arabistan-İsrail örtülü ittifakını anlamladılmak. *Türkiye Orta Doğu Çalışmaları Dergisi*. DOI: 1026513/tocd.596725
- Reychler, L. and Armin, L.(2006). Researching peace building architecture. *Cahiers Internationales Betrekkingen En Vredesonderzoek*,. 75(24).
- savunmasanayiidergilik (2019). *Amerika'nın Orta Doğu'daki 11 ülkede toplam 46 askeri üssü bulunuyor*. <https://www.savunmasanayiidergilik.com/tr/HaberDergilik/Amerika-nin-Orta-Dogu-daki-11-ulkede-toplam-46-askeri-ussu-bulunuyor> adresinden 20.11.2024 tarihinde erişilmiştir.
- Sheikh, N. (2003). *The new politics of Islam: pan-Islamic foreign policy in a world of states*. Routledge Islamic Studies
- Stedman, S. (1997). Spoiler problems in peace processes. *International Security*, 22(2), 5-53.

- Şibelikova, A. (2007). Orta Asya bölgesel güvenlik sistemine doğru: Perspektifler. *T.C. Başbakanlık Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu*.
- Taha, J. (2023). *İsrail-Filistin sorunu: Mısır nasıl bir rol oynamak istiyor, neler yapabilir?* <https://www.bbc.com/turkce/articles/cyr1vp2kgzgo> adresinden 30.09.2024 tarihinde erişilmiştir.
- Taştekin, F. (2023). *İsrail-Hamas savaşı Arap dünyasında nasıl değerlendiriliyor, Filistin davasına destek ne düzeyde?* <https://www.bbc.com/turkce/articles/cev7wygnxnvo> adresinde 28.09.2024 tarihinde erişilmiştir.
- TDK, Türk Dil Kurumu. <http://www.sozluk.com> adresinden 30.09.2024 tarihinde erişilmiştir.
- Telci, İ. N. ve Rakipoğlu, M. (Eylül, 2020). *Körfez'in İsrail Açılımı*. Orta Doğu Araştırmaları Merkezi (ORSAM). <https://www.orsam.org.tr/> adresinden erişilmiştir.
- Thorleifsson, C. M. (2013). *A fragile cold peace: the impact of the Syrian conflict on Israel-Syrian relations*. Norwegian Peacebuilding Resource Centre.
- Tokgöz, H. (2017). İsrail Devleti'nin kuruluşunda Theodor Herzl ve Sizyonizm. *Anasay Dergi*, 1. 183-195.
- Toynbee, A. J. (1967). Filistin Meselesi. *İslam Medeniyeti Dergisi*. Coşkun Kutay (Çev.)
- Turkedebiyat (2024). *Seküler-Sekülerizm*. <https://www.turkedebiyati.org/sekuler/> adresinden 02.10.2024 tarihinde erişilmiştir.
- Tüysüzoğlu, G. (2013). Güvenlik isteminin dış politika oluşum sürecine etkisi: Ermenistan-İran ilişkilerinin Güvenlikleştirme Kuramı bağlamında anlamlandırılması, *OAKA*, 8(16), ss. 95-123
- Waldo, C., Epstein, G. and Hilbush, S. (2023). International reactions to the Hamas attack against Israel. A Washington Institute Compilation of Official Statements from Authorities Around the World. *The Washington Institute for near East Policy*. Retrieved from <https://www.hamas-attack-reactions-full-statements-Oct2023.pdf> in 16.10.2024.
- Wallensteen, P. (2007). *Understanding conflict resolution: War, peace and the global system*. NewYork: SAGE Publications.
- Yesevi, Ç. G. (Eylül, 2020). Körfez ülkeleriyle yapılan antlaşmalar sonrası İsrail'in imajı değişiyor mu? *21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü*, <https://21yyte.org/tr/israil/korfez-ulkeleriyle-yapilan-antlasmalar-sonrasi-i-srailin-i-maji-degisiyor-mu> adresinden 26.10.2024 tarihinde erişilmiştir.

Extended Abstract

Introduction

Conflicts and wars occur in the international system, and mediation methods are employed to halt these events. Mediation refers to the peaceful resolution of disputes between conflicting parties through the intervention of a third, neutral state (Bercovitch and Rubin, 1992). With the inauguration of Donald Trump as the President of the United States, he mediated between Gulf countries and Israel. This study aims to analyze the inadequacies of the conflict resolution methods applied by Middle Eastern states in the context of the Palestinian-Israeli war and their failure to achieve a solution due to these shortcomings. To stop the war, Middle Eastern states need to contribute more significantly. The first section will cover the theoretical perspectives of Regional Security Complex and Conflict Resolution Theories. The second section will explain the fundamental causes of the conflict between Palestine and Israel. The third section will analyze the media statements of Middle Eastern states with the onset of the war using codes determined by the MAXQDA program, and relate the analyzed data to these codes.

Method

Research Model/Pattern

This study, which examines the conflicts between Palestine and Israel and the fundamental issues that led to the start of the war, has been prepared in accordance with qualitative research principles. By adopting the qualitative research method, the scanning model was implemented to reveal the fundamental issues between Palestine and Israel within the framework of the Regional Security Complex Theory. Secondary sources were analyzed in the study, and the headings complement each other. The last heading includes the official statements of Middle Eastern states published in the press within the first 24 hours of the war. The importance of the interactions between Middle Eastern states and Israel in the continuation of the Palestinian-Israeli War was addressed within the framework of the Conflict Resolution Theory.

Working Group or Population and Sample

The study created a research environment that includes the fundamental issues between Palestine and Israel and the vulnerabilities of Middle Eastern states towards Israel. The period from 1907 to 2024 was examined as a comparative history. Additionally, the events that took place and the resulting interactions were taken into account.

Data Collection Tools

In the study, data were obtained from the official websites of states' institutions and open-source official sites. Sources in three different languages English, German, and Turkish were examined. The English and German sources were translated into Turkish.

Data Collection and Analysis

Following the start of the Palestinian-Israeli War on October 7, 2024, the official statements made by Middle Eastern states within the first 24 hours were filed as data. These official statements were analyzed using the qualitative analysis program MAXQDA 24. Data were examined using the content analysis method, and official statements were coded. According to the coding map, the negative impacts of the war are addressed first. Israel is held responsible for the war as it is ongoing and continues to pursue its expansion policy. The reactions of Middle Eastern states to the war and their proposed solutions are also included in the map. Data were examined using the content analysis method. Hierarchically, themes > sub-themes > codes are followed. As a model, Word and Code Cloud, Map, Coded Documents, and Overlapping Codes modeling were applied in the study. The results of the data

obtained from the examined documents are presented in the findings section. Detailed evaluations are provided in the discussion section.

Research Ethics

This study does not require the approval of an ethics committee. Since the data collection methods involve secondary sources, ethics committee approval is not required.

Findings

Content Analysis of the Official Statements by Middle Eastern States within the First 24 Hours of the War. This section provides a content analysis of the official statements published by Middle Eastern states within the first 24 hours of the war. The analysis presents the findings related to themes, sub-themes, and codes. Map of Palestinian Territories: The map shows that Israel's borders are undefined. As a result, Israel continuously forced the Palestinian people to migrate towards Gaza, turning them into refugees in their own land. The Jews in Iraq they migrate to Palestinian territories, too. The lists of the Middle Eastern states that made official statements in the press. The statements of these states cover the dates of October 7 and 8, 2024. All statements were analyzed using a word cloud, created with the MAXQDA24 program. The word cloud shows which concepts are prominent in the statements related to the Palestinian-Israeli War. Terms like "Israel," "Palestine," "unprecedented," "peace," and "war" are highlighted. A code list for the statements made by Middle Eastern states was created using MAXQDA24. The analysis of this list highlights significant concepts. The majority of the statements emphasized "Support for Palestinians," followed by terms like "Ceasefire," "Occupation/occupier," and "attack."

The Code Co-occurrence Model examines the relationships between the codes. For example, Israel is identified as responsible for severe outcomes. If Israel is held responsible, peace will be hindered, and occupation and attacks will continue. This shows the connections and overlaps between the codes.

Conclusion, Discussion and Recommendations

When examined through the Regional Security Complex Theory, the Palestinian-Israeli War appears inevitable. According to the theory, Israel is expanding into Palestinian territories, leaving the Palestinian people defenseless. There are "fear-based relationships" between the populations of both sides. The Balfour Declaration has brought problems rather than peace to Palestinian territories, with the primary issue being the Jewish expansion project.

When considering the relationships between Middle Eastern states and Israel through the lens of Conflict Resolution Theory, it becomes clear that direct statements aimed at resolving the Palestinian-Israeli War will not be forthcoming, nor will sanctions be imposed to halt the war. Arab states feel threatened and fearful. For the war to end in this region, the disputes between the parties need to be resolved, but the attitudes of third parties can hinder peace. Consequently, each state prioritizes its own interests, indicating that the deaths of people in neighboring countries hold little significance.

States that view Iran as a threat should also perceive Israel as a threat, given that it is uncertain how far Israel will pursue its expansionist policy in the region. Regardless of their confidence that the war will not spread to their own territories, an outbreak can occur at any moment and from any direction. Therefore, with the onset of such a significant war, Middle Eastern states could have at least collaborated to stop the war. In this scenario, the threat posed by Iran becomes more passive. The problem in the Middle East has become a cycle. Without unity, peace will not come to the Middle East. Without peace, Israel will continue its expansionist policy. Furthermore, states that perceive Iran as a threat are also bringing problems to their own territories through their collaborations with Israel. Unless this cycle is broken, the war in the Middle East will persist and spread to other countries.